

KULTURA I KONTRAKULTURA

Sažetak

U pojam kulture ulaze stvarne vrijednosti i proces njihovog stvaranja. Kultura omogućava opstanak čovjeka u različitim historijskim uvjetima, određuje ljudsku prirodu, omogućava društveni život i život u zajednici, stvaranje ličnog i kolektivnog identiteta. Kultura nekog društva predstavlja način života njegovih pripadnika, zbirku ideja i navika koju oni čine, dijele i prenose s generacije na generaciju. Ona predstavlja način života ljudi u društvu i proizvodnju sredstava za život. Članovi kontrakulture kritiziraju i odbacuju mnoge standarde šire kulture. Većina kontrakultura odbacuje dominantnu kulturu, povlači se iz dominantnog načina života, gradeći sopstveni stil i vrijednosti. Podkulture mogu relativno mirno koegzistirati sa vrijednostima vladajuće kulture, a vrijednosti kontrakulture su im potpuno suprotstavljene, teže autonomnosti i ukidanju dominantnog vrijednosnog sistema.

Ključne riječi: kultura, kontrakultura, subkultura, asimilacija, socijalizacija, kulturni pluralizam, masovna kultura, savremena kultura, etnocentrizam, kulturni relativizam, multikulturalizam, kič, šund

Kultura

Jedan od najvažnijih pojmova u sociologiji je kultura, a upotrebljava se u širem značenju nego u svakidašnjem govoru. To je jedan od ključnih pojmova sociologije i spada među najneodređenije pojmove. Ona se odnosi na način života članova nekog društva, ili grupa u okviru tog društva. Čovjekovo ponašanje uvjetovano je kulturom. Kultura se odnosi na cjelokupno naslijeđe neke grupe ljudi, odnosno na naučene obrasce mišljenja, osjećanja i djelovanje neke grupe, zajednice ili društva, kao i na izraze tih obrazaca u materijalnim objektima. Ona je složena cjelina, koja se

sastoji od tri međusobno povezana skupa fenomena: a) oruđa i tehnika, odnosno tehnologija, što su ih ljudi izumili da bi se prilagodili okolini, b) obrazaca ponašanja, koje ljudi koriste kao članovi društva, i c) zajedničkih vrijednosti, vjerovanja i pravila, kao sredstava za definiranje odnosa ljudi prema prirodnoj okolini i jednih prema drugima. Kultura se sastoji od naučenih zajedničkih obrazaca društvenog života.

Neopipljivi aspekti kulture često se nazivaju nematerijalnom kulturom, kao što su: vrijednosti, norme, simboli, jezik, vjerovanje, običaji, tradicija, koji čine sadržaj kulture. Pod materijalnom kulturom podrazumijevamo fizičke predmete i objekte proizvedene ljudskim rukama, kao što su: posude, oruđe, zgrade, namještaj, mašine, tehnologija, kroz koje se sadržaj kulture izražava. Prema tome, pod kulturom podrazumijevamo sve što nam je zajedničko s drugim ljudima i sve što proizvodimo. Ona uključuje umjetnost, književnost, muziku, slikarstvo i druge oblike ljudske djelatnosti. U druge oblike kulture ubrajamo: način na koji se ljudi oblače, njihove običaje, način na koji ljudi rade, religijske obrede.

Mala i jednostavna društva, kao što su plemena, žive od lova i sakupljanja plodova, najčešće su kulturno uniformirana, jednoobrazna, *monokulturna*. Savremena i moderna društva su kompleksnija, kulturno različita ili *multikulturna*. Govoriti o egipatskoj, američkoj, japanskoj, kineskoj, njemačkoj, indijskoj, australijskoj kulturi u jednini, kao jednom načinu života, nije moguće, jer su to društva kulturno raznolika i raznovrsna, a postoje i međusobni utjecaji. Ljudi učestvuju u općoj i posebnoj kulturi. Kad se govori o kulturi jednog naroda, jednog razdoblja ili epohe, misli se, u principu, na sve ono što je stvoreno ljudskim umom i ljudskim rukama. Sociolozi i teoretičari kulture smatraju da je kultura proces stvaranja duhovnih vrijednosti, raznovrsnih dobara i umjetničkih djela, odnosno da je ona dinamična komponenta društva. Na toj dinamičnosti počiva stalni razvoj društva. Stvorene vrijednosti i proces njihovog stvaranja ulaze u pojam kulture.

U njemačkoj sociologiji postoji podjela na *kulturu* i *civilizaciju*. Pod kulturom podrazumijevaju duhovnu komponentu društva, a pod civilizacijom podrazumijeva se materijalno-tehnički razvoj. Kad govorimo o civilizaciji Maja, Inka, Eskima, starog Egipta ili Grčke, tada se misli na cjelokupan kulturni razvoj tih naroda ili epohe. Pored toga, postoji shvatanje da civilizacija počinje tek sa gradskim načinom života, zatim da predstavlja forme građanstvovanja sve od antičkog doba do naših dana. Ovo

shvatanje nije u suprotnosti sa definiranjem pojma kulture. Valja znati da građanstvo ili civilizacija ulaze, u širem smislu, u pojam kulture.

Ljudska kultura je jedinstvena, jer se najveći njezin dio prenosi s generacije na generaciju, složenim i prefinjenim sistemom komuniciranja. Ljudi su jedina stvorenja koja se svojom kulturom koriste u prilagođavanju okolini, kod ostalih to čini priroda. Samo ljudi imaju kulturu, tj. sistem navika i običaja koje usvajaju i predaju dalje kao sebi svojstven način prilagođavanja okolini. Kultura je, dakle, sistem prilagođavanja čovjeka okolini i drugim ljudskim društvima. U modernoj sociologiji smatra se da se kultura sastoji iz slijedećih elemenata: simbola, vrijednosti i normi.¹

Jezik i komuniciranje pomoću simbola, privilegija je ljudske vrste. Jezik čini kulturu živom i dinamičnom. Evolucija primitivnih kultura ka složenijim formama odigrala se zahvaljujući pojavi jezika i pisma, odnosno simboličkog komuniciranja. Zato je bila moguća komunikacija unutar kulture i između različitih kultura. U naše vrijeme postoje jezici koje zovemo svjetskim jezicima, ali postoje i oni koji su skoro potpuno izumrli. Zahvaljujući jezicima, velika duhovna baština je prenesena u modernu epohu. Nepoznavanje jezika može biti prepreka za komunikaciju među kulturama, ili prepreka za otkrivanje tajni minulih kultura. Kad je Šampolion (1790.-1832.) dešifrirao hijerogliffe, omogućio je da se o toj kulturi sazna mnogo više dragocjenih podataka.

Razdoblje tehničko-tehnološkog napretka, efikasnog sistema komuniciranja preko masovnih medija (radija, televizije, štampe, interneta, elektronske pošte...), ekspanzije obrazovnih sistema, kosmičkih istraživanja i putovanja, tragičnih ratova i pustošenja, naziva se vremenom masovnih komunikacija. Živimo u vremenu u kome kultura nije više privilegija uskog kruga ljudi. Postala je dostupna svim ljudima do kojih dopiru sredstva za masovno komuniciranje.

Kultura omogućava opstanak čovjeka u različitim historijskim uvjetima. Ona određuje ljudsku prirodu, omogućava društveni život i život u zajednici, stvaranje ličnog i kolektivnog identiteta. Kultura nekog društva predstavlja način života njegovih pripadnika, zbirku ideja i navika koje oni uče, dijele i prenose s

¹ Nijaz Mesihović, *Teorijske osnove savremene sociologije*, (četvrto izdanje), Ekonomski fakultet u Sarajevu, 2005., str. 279-286.

generacije na generaciju. Kultura je način života ljudi u društvu, proizvodnja sredstava za život. **Socijalizacija** predstavlja proces učenja i prenošenja kulture, a u tome značajnu ulogu ima porodica. Elementi kulture su *norme* – kao smjernice i pravci ponašanja u konkretnim društvenim uvjetima, i *vrijednosti* – kao apstraktne ideje i opće smjernice, koje usmjeravaju ponašanje ljudi u društvu. Vrijednosti i norme su povezane i predstavljaju izvor normativnog ponašanja, duboko su ukorijenjeni i vremenski se mogu mijenjati.

Manjinske grupe u društvu čine manji dio stanovništva, pa se često njihovi pripadnici zbog fizičkih ili kulturnih razlika nalaze u nepovoljnom položaju. Manjinske grupe su, najčešće, u nekoj mjeri etnički različite od većine, pa se često govori o etničkim manjinama. Postoje tri osnovna načina rješavanja međuetničkih odnosa.

a) **Asimilacija** je proces u kojem manjina napušta, ili potpuno gubi, svoje običaje, tradiciju, jezik, i prihvata obrasce ponašanja, norme i vrijednosti veće i dominantne kulture. Ovaj proces je opasan za male narode, etničke ili vjerske grupe. To je naročito izraženo u vremenu masovne kulture, razvoja sredstava za masovno komuniciranje, te procesa globalizacije, kao svjetskog procesa koji sa sobom ne nosi *solidarnost*. Malim narodima, kulturama i malim državama u svemu tome se teško snaći, pa mogu da izgube svoju tradiciju, običaje, kulturu i nezavisnost. Kulturna asimilacija je najpogubnija za male narode i države. Može biti programirana, namjerna, spontana, odnosno nenamjerna, otvorena i perfidno prikrivena.²

b) **Model lonca za taljenje (*melting pot*)** znači proces međusobnog povezivanja i miješanja kultura manjine i većine, pa tako nastaje novi kulturni obrazac. Ovome modelu odgovara kulturni obrazac SAD, iako njime dominira anglosaksonska kultura. Taj je model primijenjen u neuspjelom pokušaju stvaranja „sovjetskog naroda“ u bivšem SSSR-u i bivšoj SFRJ kroz „jugoslavenstvo“. U proteklih 30 godina u populaciji mnogih evropskih zemalja došlo je do korjenitih promjena, jer su useljenici iz svih krajeva svijeta postali neodvojiv i sastavni dio Starog kontinenta. Evropskoj civilizaciji, s njezinim dubokim korijenima u kršćanskoj religiji i humanističkoj filozofiji, nije se dogodila ni asimilacija, ni lonac za taljenje, već **multikulturalizam**. To je zato

² Jusuf Žiga, *Uvod u sociologiju kulture*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1995., str. 59.

što asimilacija ne odgovara kulturama u kojima vlada sloboda govora, sastajanja i životnog stila, niti je *lonac za taljenje* privlačan tamo gdje se misli da je za ekonomiju socijalne države važno da među ljudima vlada neka vrsta društvene kohezije i međusobnog povjerenja. Međutim, multikulturalizam, kao politika čuvanja etničkih posebnosti i raznolikosti unutar nekog društva, naglašava zahtjeve koje nameće novi sastav stanovništva, a zanemaruje poteškoće koje iskrsavaju kad se nove grupe moraju uključiti u postojeće kulture. Ova raznolikost kultura u demokratskim društvima uzima se kao bogatstvo.

c) Priznavanje istovremenog postojanja i jednake vrijednosti različitih subkultura u društvu, uz snažnu zakonsku zaštitu manjina i međunarodnu kontrolu, nazivamo **kulturnim pluralizmom**. Primjer kulturnog pluralizma je Švajcarska, u kojoj ravnopravno žive Nijemci, Francuzi, Italijani i Retroromani. Bosna i Hercegovina predstavlja državu u kojoj se kroz stoljeća njegovao i razvijao kulturni pluralizam i multikultura. U BiH ravnopravno žive tri *konstitutivna* i *ravnopravna* naroda: Bošnjaci, Srbi i Hrvati, a najveća etnička manjina su Romi. Često se koristi pojam *jednakopravnost*, koji u sebi ima *jednakost* i *pravnost*, a misli se na jednaku zastupljenost i paritet u svim institucijama i nivoima vlasti, bez obzira na brojnost.

U kulturi opstaju i nemaju vremenskih granica prave vrijednosti. *Kič* i *šund* se pojavljuju kao pseudovrijednosti.³ Spoznati šta oni znače, podrazumijeva poznavanje prave umjetnosti i pravih vrijednosti. Ponavljanje stvaralačkih ideja i kopiranje onog što je osvojeno jest kič. Kulturna vjerovanja i praksa su raznoliki. Kič je pojam kojim se najčešće označava loš ukus, ne pripada samo području umjetnosti, već je i sastavni dio sociologije umjetnosti i sociologije ukusa.

On nije samo karakteristika svih umjetnosti, već je prisutan u svim načinima čovjekovog izražavanja. Prisutan je u likovnoj umjetnosti, književnosti, filmu, a u 20. stoljeću preselio se i u druga neumjetnička područja društvenog života, od politike, smrti, porodice, turizma, reklama, pa i u religijski život.

³ Pod *kičem* se uglavnom podrazumijeva komercijalna umjetnička produkcija sa neukusnim kvaziumjetničkim proizvodima. *Šund* označava nevrijednu robu, šund-literaturu, knjige bez literarne vrijednosti. Smatra se da su termini *kič* i *šund* njemačkog porijekla.

Kada se umjetnost mora podrediti politici ili ideologiji, preobražava se u kič. Dopadljiv, manipulativan, prepoznatljivih simbola, kič se nameće običnom čovjeku putem masovnih komunikacija, kojima se kontrolira i određuje ukus masa. Nemoguće ga je izbjeći, jer je direktan proizvod masovne kulture, kojoj pripada i naše poratno društvo. Najčešće je prisutan unutar srednje klase (umjetnost masa), koja se vidljivim simbolima pokušava približiti višoj klasi. To ne znači da kič elite nije moguć. Kič je pomoćno sredstvo manipuliranja ukusom masa. U stvaranju lažnih mitova, političkoj propagandi, marketingu različitih ideja ili proizvoda, kič, kao dopadljiv i zanimljiv, postiže svoj cilj i nameće se masama, namećući i svoju poruku, kakva god ona bila. Činjenica je da smo okruženi kič-predmetima, kič-djelovanjem, a najviše kič-ljudima, u koje se ubraja većina populacije.

Ima više raznih vrsta kulture: *visoka kultura* (Beethoven), *tradiconalna (pučka) kultura*, *masovna kultura*, *popularna kultura* (rok-muzika), *subkultura* (amiši, razni navijači), *kontrakultura*... Savremena društva omogućavaju ljudima da biraju kulturu koju vole. U dodiru sa novom kulturom ljudi mogu doživjeti neugodan **kulturni šok**. Vlastitu kulturu nije lijepo nametati drugima. U uvjetima nasilja i političke nejednakosti, ljudi jednoga društva mogu „ukrasti“ kulturne tvorevine od drugih, ili nametnuti kulturne tvorevine drugima (**akulturacija**).⁴ Ona može rezultirati: integracijom, asimilacijom, separacijom i marginalizacijom grupa kao što su izbjeglice. Asimilacija za izbjeglice ili imigrante predstavlja potpuno prihvatanje dominantne kulture, uz odbacivanje kulture porijekla. Separacija predstavlja zatvaranje u kulturu porijekla i neprihvatanje dominantne kulture (getoizacija). Marginalizacija znači odbacivanje vrijednosti i jedne i druge kulture, te se prihvataju vrijednosti nekog drugačijeg sistema (npr.

⁴ Akulturacija (lat. *acculturatio* – prilagodba kulturi), u religiji označava proces kojim neka religijska zajednica, obilježena određenom kulturom, dolazi u dodir s drugim kulturama pa je asimilira djelimično ili potpuno. U susretu neke religijske zajednice s novom kulturom može uslijediti prihvatanje novih religijskih simbola i vjerovanja, njihove interpretacije, asimilacije ili sinkretizma. Kršćanstvo je prošlo kroz više uzastopnih akulturacija. Tako je u antici pokušavalo izreći svoju poruku jezikom grčke filozofije i rimskog prava. U srednjem vijeku prilagodilo se germanskoj, keltskoj i slavenskoj kulturi. U XVI i XVII vijeku isusovački misionari nastojali su izreći kršćansku poruku jezikom indijske i kineske filozofije. (*Opći religijski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2002., str. 19)

subkulture). Integracija označava prihvatanje elemenata obje kulture (bikulturalnost) i integriranje tih elemenata uz doživljavanje obje kultura kao vlastite. **Enkulturaciona** je dodir dviju kultura u kojoj jedna kultura zadržava svoju bit, ali prihvata neke elemente druge kulture i prilagođava ih sebi – kulturne inovacije jedne kulture postaju novotarije druge kulture. **Etnocentrizam** je praksa procjenjivanja drugih kultura poređenjem sa svojom sopstvenom kulturom. Sociolozi pokušavaju da primijene **kulturni relativizam** – proučavanje jedne kulture na osnovu njenih sopstvenih značenja i vrijednosti, kako bi je bolje razumjeli. Ponekad se koristi pojam inkulturacija,⁵ u smislu uklapanja u kulturu, i akomodacija.⁶

Masovna kultura je jedno od ključnih obilježja savremenog društva i predmet velike naučne pažnje. Masovna kultura čini od čovjeka pasivnog potrošača. Ona nastaje povezivanjem čovječanstva, ali stvara ljude podložne manipulacijama, kroz sapunice, reklame. Tako čovjek postaje pasivni potrošač. Masovna kultura, utemeljena je na novoj raspodjeli vremena, onemogućila je svaku sposobnost razlikovanja između umjetnosti i života. Izgubljena je realnost u davanju kulturnog i estetskog sadržaja od strane sredstava za masovno komuniciranje, a to je dovelo do ravnodušnosti posmatrača. Jedni autori smatraju da je kulturna industrija omogućila pojavu kiča te je, time, kič postao jedan od sadržaja kulture masovnog društva. Drugi autori postavljaju pitanje, da li je masovna kultura dobra ili loša? Ona je prisutna i neizbježna, zato bismo se trebali potruditi i usmjeriti je na to da on posreduje pozitivne vrijednosti, a ne iluzorne, utješne, previše pojednostavljene i statične vrijednosti kiča. Breme tih odgovornosti pada na intelektualce, koji bi trebali prihvatiti činjenicu masovne kulture i intervenirati kad je to moguće. Naprimjer, cinizam savremene mode dostiže kulminaciju sa revijom potpuno golih manekenki na estradnim nastupima u sapunicama. Na simboličkom

⁵ Inkulturacija (lat. *inculturatio* – uklapanje u kulturu). U religiji označava ukorjenjivanje kršćanstva u nove kulture i integracije tih kultura u kršćanstvo. Naziv je prvi upotrijebio Ivan Pavao II. u Enciklici *Slavorum apostoli* 1985. godine. (Isto, str. 363.)

⁶ Akomodacija (lat. *accomodatio* – prilagodba), a u katolicizmu označava nastojanje katoličkih misionara XVI – XVIII. vijeka da se navještanje kršćanske vjere prilagodi kulturi, običajima, mentalitetu i obredima naroda u kom djeluju. Akomodaciju su primjenjivali u Indiji, Japanu i Kini. Pape su u početku pokazivale razumijevanja za ovaj oblik akulturalizacije, kao što je Papa Grgur XV, ali se kasnije radikalno suprotstavio papa Benedikt XIV. (Isto, str.19).

planu, kao da se ljudska civilizacija tako vraća na svoj početak. Potpuno skidanje, kao završna tačka putanje oblačenja, pojavljuje se kao kvazivrijednost.

Savremena kultura promovira koncept muškarca bez obaveza, slobodnog, koji se bavi jedino sobom i vlastitim odrazom u ogledalu. Otuda dobar izgled sada podrazumijeva žensku taštinu, žensku kozu, ženske oči, pa čak i žensku razgolićenost. I muškarci postaju predmet i objekt požude, oni koji zavode da bi bili zavedeni, muškarci-lovci i osvajači, u nekadašnjem značenju tog pojma, staromodni su i protjerani sa scene. Savremena i masovna kultura nameće nove obrasce ponašanja, nove stilove života, a trka za životom i poslom je trka sa vremenom. U procesu globalizacije, taj novi ritam, za pojedince, narode i manjine, teško je uhvatiti.

Kontrakultura

Kad su vrijednosti, norme i stil života neke grupe u potpunom raskoraku i protivrječju s kulturom šire društvene zajednice, govori se o **kontrakulturi** (eng. *Counter Culture*). Članovi kontrakulturne grupe kritiziraju i odbacuju mnoge standarde šire kulture. U pokušaju da bitno izmijene dominantnu kulturu, neke su kontrakulture po svom karakteru bile revolucionarne. Međutim, većina ih nije takva, već su ograničene na odbacivanje i povlačenje iz dominantnog načina života. Toj grupi pripadaju: *bitnici* iz pedesetih, *hipici* iz šezdesetih i *pankeri* iz osamdesetih godina 20. stoljeća. Kontrakulturni pokret mladih je pokret za drugačiji sistem kulturnih vrijednosti i obrazaca ponašanja, odijevanja, stila življenja, od hipi-pokreta, do roka, popa i panka. Taj pokret iskazuje se u sferi umjetnosti, muzike, mode i *underground*-kulture.⁷ U kontrakulturu neki autori svrstavaju još Ku Klux Klan.⁸

⁷ *Leksikon temeljnih pojmova politike*, "Školska knjiga", Zagreb, 1990., str.83.

⁸ Ku Klux Klan je tajna teroristička organizacija bijelih rasista, osnovana 1865. godine u Americi. Ta organizacija, koja je u sebi sjedinila najgore karakteristike srednjoevropskog barbarstva i najsavremenijih metoda organizacije. Ovaj klan je imao svojih uspona i padova kroz historiju, ali je uspijevao opstati. Nekad je bio ozbiljna prijetnja demokratskom poretku u SAD-u, svrstan je u stranku ekstremne desnice u američkom političkom spektru. Klan je u početku napadao samo crnce, a kasnije je svoje napade proširio i na republikance, Židove, katolike, te osobe koje su širile nemoral bilo koje vrste. Od samog početka klan je imao podršku desničarskih grupa. Kao članovi klana pojavljivali su se senatori, guverneri i kongresmeni. Ta organizacija broji nekoliko hiljada članova

Spektar raznih društvenih pokreta je širok i raznovrstan. Smatra se da je *studentski pokret* bio začetnik drugih društvenih pokreta. Svoj uspon je doživio krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća. Na mnogim fakultetima Zapadne Evrope i Sjeverne Amerike 1968. godine bilo je politički najburnije. Pokret je počeo buntom studenata i njihovim zahtjevima za demokratizacijom univerzitetskog obrazovanja. U Zapadnoj Njemačkoj, SAD i Francuskoj zahtijevali su radikalnu demokratizaciju društva i politike.

Kontrakultura predstavlja skup vrijednosti, radikalno suprotstavljen glavnim vrijednostima dominantne kulture. Ona se zalaže za drugačije načine života, drugačije oblike porodice, drugačije forme rada i protivi se karijerizmu kao načinu odnosa prema radu i životu. Za razliku od podkultura, koje mogu relativno mirno koegzistirati sa vrijednostima vladajuće kulture, vrijednosti kontrakulture su im potpuno suprotstavljene i teže njihovom ukidanju. Kontrakulturalna omladina se suprotstavlja vladajućoj kulturi i politici na razne načine, protestima, marševima, svirkama, pjesmama, proglasima, grafitima i karakterističnim stilom života. Kontrakultura razvija svoje alternativne "institucije": *underground*-štampu (fanzini),⁹ komune, skvotove, alternativne kulturne i socijalne centre, zadruge. Prema tome, kontrakultura podrazumijeva različitost, odbacivanje i suprotstavljanje vladajućoj i dominantnoj kulturi.¹⁰

Subkultura je skup normi, vrijednosti i obrazaca ponašanja što razlikuje grupu ljudi od ostalih članova društva. Tako se taj

i sve više privlači nove zbog agresivne kampanje protiv gay-brakova i imigranata. Klan je bacio mrlju na demokratski poredak i ljudska prava u SAD.

⁹ *Fanzin* (skraćeno *zin*) je ručno izrađena, amaterska publikacija, izrađljena od strane fanova, iz ljubavi a ne zbog profita. Fanzini su, tokom hipi i pank-pokreta, bili štampani mediji underground scene i oni se razlikuju od ostalih časopisa jer ih pišu obični ljudi, koji nisu profesionalni novinari. Fanzini su se ranije izrađivali uz pomoć pisaae mašine, a priprema za štampu se vršila tako što su se dijelovi stranica sjekli makazama i potom lijepili. Štampanje se, najčešće, sastojalo iz fotokopiranja, a postojali su i uspješniji fanzini, koji su štampani u štampariji. Fanzini, po pravilu, sprovode otvorenu politiku autorskih prava, a čitaoci se obično hrabre da umnožavaju i dalje distribuiraju fanzin. Danas je internet djelimično potisnuo štampane fanzine i javlja se novi oblik fanzina pod nazivom *e-zin*, jer je mnogo lakše i jeftinije izdavati preko interneta. Fanzini izgledom najviše podsećaju na strip i često prerastu u magazine.

¹⁰ Radomir D. Božilović, *Leksikon potkultura*, (Prvo izdanje), "ZOGRAF", Niš, 2002., str. 199.

pojam najčešće definira u raznim udžbenicima iz sociologije. Kad grupa ljudi svjesno ili nesvjesno, svojom voljom ili bez nje, uspostavi vlastiti „kulturni otok“, djelujući tako da se razlikuju od drugih, pa im to daje osjećaj grupnog identiteta, i kad se ti posebni obrasci ponašanja i mišljenja prenose na nove članove, onda tu grupu nazivamo subkulturom. Primjer za to je vjerska sekta *amiša*, koja živi u Americi, a prikazana je u filmu „Svjedok“ Petera Wiera s Harrisonom Fordom u glavnoj ulozi. Ova sekta je nastala u Švajcarskoj i Njemačkoj tokom 16. stoljeća. Zbog progona, mnogi amiši su emigrirali u Pensilvaniju i Indijanu. Organizirani su u ruralne autarhične zajednice. Uglavnom žive na farmama, a neki se bave stolarskim i drugim poslovima. Odbacuju moderne standarde odijevanja, morala, svjetovne zabave, automobile, školovanje, cijene fizički rad, odbijaju služenje vojnog roka, ne prihvataju javne službe, nose brade, te dosljedno primjenjuju Bibliju. Odbacuju svjetovne standarde i smatraju da su posebni zbog svog odvajanja od svijeta, pa im to čini zadovoljstvo. Imaju karakterističan jezik sa dijalektom iz okolice Berna, posebnu odjeću, arhitekturu...¹¹

Pored vjere, postoje i mnoge druge karakteristike u kojima se stvaraju posebne subkulture. Može to biti rasa, etnička ili rasna pripadnost, spol ili dob, socioekonomski status, profesija, devijantno ponašanje, odnosno narkomanska subkultura... Ljudi se mogu roditi u subkulturama, karakterističnim četvrtima, ili joj se priključiti tokom života. U suštini, subkulture su varijacije u okviru dominantne kulture i prilagođavanje vladajućih vrijednosti i normi. Za *kontrakulturu* se kaže da je to skup vrijednosti, normi, obrazaca ponašanja te, općenito, životni stil neke grupe koja je u potpunom raskoraku i protivrječi kulturi šire društvene zajednice.

Sve što se događalo šezdesetih godina prošlog stoljeća, posebno u drugoj polovini, kada su se iz kontrakulture izrodili mnogi pokreti i razni pravci, označeni su kao *duh šezdesetih*. Puno je faktora pogodovalo stvaranju kontrakulture. Svijet je bio podijeljen između Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza, postojala je stalna prijetnja nuklearnog rata; kolonijalni ratovi su još bili aktuelni. Rat u Vijetnamu bio je zaslužan za pokretanje masovnog antiratnog pokreta. Pored Amerike, i u cijeloj Evropi došlo je do studentskih štrajkova te su se i mladi počeli aktivno uključivati u politički i društveni život. Napustio se

¹¹ *Opći religijski leksikon*, n.dj., str. 29.

tehnološki optimizam i pojačao interes za društvene probleme, odnosno za humanističke nauke. Najznačajnije za istraživanje subkulture je pojava rok-kulture, koju karakterizira pobuna protiv autoriteta i hipi-pokret.

Pedesetih godina, u svijetu je došlo do prosperiteta i učvršćivanja mira nakon Drugog svjetskog rata, te dolazi do pobuna nezadovoljnih mladih ljudi u Americi (*beat*-generacija), zatim u Britaniji i u cijeloj Evropi. Elvis Presley označava početak stvaranja subkultura i aktiviranja adolescenata, a do prave prekretnice dolazi 1965. godine, kada se potpuno želio ukinuti dualizam, te se spajaju umjetnost i svakodnevni život, kultura i politika...

Postojale su klasične revolucionarne grupe, koje su zagovarale revoluciju, u skladu sa ljevičarskim ideologijama, i grupe koje su zagovarale samopromjenu kao preduvjet za promjenu čitavog društva. Takve grupe su smatrale kako je prvo potrebna promjena u vlastitom, svakodnevnom životu, kako bi se promijenio svijet. Mladi su masovno napuštali svoje domove i živjeli u komunama, zagovarajući alternativnu, nasuprot klasičnoj nuklearnoj porodici. Drugi su išli na hodočašće u istočne zemlje, tražeći duhovno prosvjetljenje. Sklonost mladih prema psihodelicima, duhovnosti i istočnjačkim religijama objašnjena je traženjem novih temelja na kojima bi se mogla izgraditi, iz korijena promijenjeno, novo društvo.

Mnoge stvari koje su bile prisutne u kontrakulturi već su bile poznate, ali nikada zanimanje za, naprimjer, filozofiju, avangardnu umjetnost, politiku, nije bilo tako masovno. Posebno je bio naglašen generacijski jaz između roditeljske kulture i mladih. Važno je reći kako je u to doba pobuna postala životni stil, to je bilo moderno, i mladi su počeli stvarati vlastitu subkulturu. Rok-kultura kasnije će se diferencirati i nastat će mnogi novi pravci. Slični pokreti postojali su i 80-ih godina prošlog stoljeća, a te godine su u mnogim zemljama bile burne. Ako se sjetimo antiglobalizacijskog pokreta, *zelenih*, i sve aktuelnijih antiratnih demonstracija (Afganistan, Izrael, Irak i SAD), možemo reći kako se i danas mogu naći karakteristike masovnijeg oživljavanja kontrakulture.

Međutim, kontrakultura uglavnom ne uspijeva u potpunosti ostvariti svoj alternativni koncept življenja i svoj stil života, jer ne može zahvatiti društvo u cjelini, već samo neke aspekte društvenog života. Ona najčešće zahvata područja tzv. *duhovne kulture*

(poezije, muzike, pozorišta, slikarstva, alternativne umjetnosti uopće), ali pri tome ne zahvata cjelokupnost načina proizvodnje, života, ekonomsku i političku strukturu.

Kontrakultura, kakvu danas poznajemo, nastala je u SAD u decenijama poslije Drugog svjetskog rata (iako Arnold Tojnbj piše o hipicima u starom Rimu), kao odgovor na rastuće socijalne nejednakosti, nepravde američkog kapitalističkog sistema i rata u Vijetnamu. Nasuprot tome, američki sociolog Theodore Roszak smatra da je kontrakultura samo omladinski bunt protiv kulture odraslih.

Kontrakultura 1960-ih, u najširem smislu, obuhvata pokret bitnika, novu ljevicu¹², hipi-pokret, antiratni i pacifistički pokret¹³, feminizam¹⁴, seksualnu revoluciju, pokrete za gej i lezbijska prava, anarho-komune, ekološki pokret¹⁵, esid-kulturu i rok-muziku¹⁶, iako rok-muzikom počinje prelazak od kontrakulture ka masovnoj

¹² U najširem smislu, *ljevica* označava pobornike različitih nivoa društvenih, političkih i ekonomskih promjena, sa ciljem stvaranja države blagostanja u smislu društvene brige o pojedincu. Politička ljevica, lijevo krilo ili samo ljevica, naziv je koji označava onaj dio političkog spektra koji je u bliskosti sa idejama socijalizma, socijal-demokratije, a ponekad i liberalizma. To su one ideje koje su suprotne desnici. Komunizam, socijalizam, marksistička filozofija, ponekad i oblici anarhizma, najčešće se smatraju ljevicom ili radikalnom ljevicom.

¹³ *Pacifizam* je pokret za osiguranje mira među narodima, težnja da se rat isključi i onemogućiti kao sredstvo za rješavanje međunarodnih sukoba.

¹⁴ *Feminizam* je društveni pokret i doktrina koji se zalaže za oslobođanje žena od nasilja, seksizma i tradicionalnih ženskih uloga (npr. domaćica, supruga, majka, seksualni objekt...) i za prihvatanje žene kao cjelovite ličnosti, potpuno ravnopravne sa muškarcima.

¹⁵ *Ekološki pokret* nastao je sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. U središte svojih aktivnosti stavio je odnos čovjeka i prirode i zaštite čovjekove okoline, odnosno borbu protiv zagađivanja zraka, vode, hrane i zemljišta, protiv uništavanja šuma od kiselih kiša, te za zaštitu ugroženih biljnih i životinjskih vrsta, zatim revitalizaciju pustinja, zaštitu atmosferskog omotača, istakao problem pojave ozonskih rupa, efekta staklene bašte...

¹⁶ *Rokenrol* (eng: *Rock 'n' Roll*, skraćeno od *Rock and Roll*, često samo *Rock*, tj. rok) muzički je pravac, globalna podkultura. Rok se prvi put pojavio u SAD 1950-tih godina. Nastao je pod utjecajem džeza i gitarskog blua. Postao je sredinom 20. stoljeća najpopularniji muzički žanr svijeta, posebno u Evropi i Sjevernoj Americi. Tipičan rok-sastav se sastoji od pjevača, gitare, bas gitare i bubnjeva. Neke rok-grupe koriste i druge instrumente: klavir, daire, usne harmonike i slično. Izraz *rokati* (eng. *rocking*) prvi su upotrijebili crkveni pjevači na američkom jugu, a značio je osjetiti vjersko ushićenje. Dobar primjer toga je pjesma Roja Brayna „Good Rocking Tonight“ (Dobro *rokanje* noćas).

kulturi. Vremenom, rok-muzika postaje sve više etablirana, tako da muziku kontrakture 1980-ih predstavlja pank.

Za mnoge, kontrakultura 1960-ih predstavljala je politički promašaj, jer nije ostvarila željenu promjenu svijeta. I pored toga, ona je znatno utjecala na liberalizaciju mnogobrojnih sfera života. U ovu oblast spadaju: **hipici i pank**, koji predstavljaju društvene pokrete. U knjizi *Elementarni oblici novog svijeta* (1984.), Roj Vols je svrstao nove vjerske pokrete u tri široke kategorije: one koji priznaju svijet, one koji odbacuju svijet, i one koji se prilagođavaju svijetu. Taj stav je zasnovan na odnosu svake grupe prema društvu u cjelini. Tako, mnogi ogranci takozvanog *nju ejdž* (*New Age*) pokreta spadaju u one koji priznaju svijet. Taj pokret je izrastao iz kontrakture šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća. On obuhvata širok spektar vjerovanja, obreda i načina života. Paganska učenja (keltska, druska, indijanska...) šamanizam,¹⁷ neki oblici azijskog mističizma, vikanski obredi i zen-meditacija, samo su dio aktivnosti što spadaju u *New Age*. Pokret “izgleda kao da stoji u oštroj suprotnosti s modernim društvima u kojim je razvijen.”¹⁸ Posvećen je samoduhovnosti. *Religijska vjerovanja* podstakla su mnoge društvene pokrete koji su tražili da se uklone nepravedni sistemi vladavine. Ona su odigrala istaknutu ulogu među pokretima za građanska prava u SAD šezdesetih godina prošlog stoljeća.¹⁹

Pretpostavlja se da korijeni pokreta **ново доба**, ili *New Age*, potječu iz kontrakture koja je krajem prošlog stoljeća preplavila Evropu i SAD. Uz idejnu podjelu i promjenu životnog stila, nastao je novi heterogeni pokret, odnosno *ново доба*. On označava skup društvenih strujanja u zemljama zapadnog civilizacijskog kruga. Većina autora smatra da se radi o sklopu duhovnih tendencija izvan krutih religija. Ne radi se o novoj religiji, ili religiji u nastajanju, već je to rezultat svjetonazorne krize u kojoj teku sinkretizmi. Ovaj novi zapadni fenomen tretiran je kao drugačiji i autentični svjetonazor. Skeptični posmatrači ističu ukorijenjenost *novog doba* u općoj duhovnoj krizi, dekadenciji u kojoj se našao Zapad. Kritike

¹⁷ *Šamanizam* (šaman + izam) magijski oblik religije arktičkih i subarktičkih plemena (Laponci, sibirski plemena, sjevernoamerički Eskimi). Temelji se na vjerovanju u duhove, gospodare prirode, s kojim ljudi mogu uspostaviti vezu uz pomoć određenih magijskih obreda. Posrednik između ljudi i duhova je šaman, plemenski vječnik, prizivač duhova i iscjelitelj. (*Opći religijski leksikon*, n.dj., str. 922.).

¹⁸ Entoni Gidens, *Sociologija*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2005., str. 565.

¹⁹ Isto, str. 550-551.

ovakvih pokreta trebaju uzimati i uzroke koji su doveli do njihovog nastanka.²⁰ Ovaj pokret naglašava doživljaj i protivi se tehnologijama i znanstvenoj slici svijeta. Propagira se preobražaj svijeta u novu planetarnu svijest („Zemlja kao svemirski brod“).²¹ *Novo doba* se pokazuje kao sinkretičko duhovno kretanje koje u sebi obuhvata elemente židovsko-kršćanske tradicije, istočnih religija, vrsta mistične, **gnoza**, tj. religiozne, spoznaje zasnovane na intuiciji, i **okultizam**, tj. vjerovanje u postojanje nadosjetilne stvarnosti koja se može dosegnuti okultnim znanostima i sa njima povezanim tehnikama, te modernih nauka pomiješanih sa astrologijom. *Novo doba* je kontrakulturni pokret koji sa sobom donosi preobražaj ljudske duše i svijeta u cjelini, koji je u moralnoj krizi.

Šezdesete godine prošlog stoljeća bile su žestoke, pune strasti, i godine krize. Istovremeno sa nastajanjem novih nacija i širenjem utjecaja socijalističkih zemalja, Sjedinjene Američke Države, kao i ostale Zapadne zemlje, potresalo je preispitivanje vrijednosti na kojima se one temelje. U takvoj atmosferi nespokojstva i napetosti, kontrakultura (*counter-culture*) nastala je kao izraz političkih ideja, jednog načina života i filozofskih postavki prepoznatljivih po suprotstavljanju načinu mišljenja velike većine stanovništva, odnosno kulturi industrijskog društva. Toj dominantnoj kulturi suprotstavila se relativno mala grupa ljudi, uglavnom mladih, studenata i intelektualaca, koji su, često iz idealizma, u potrazi za smislom života van društva čiji su konformizam i stil života odbacivali.

U tom nejedinstvenom pokretu izdvajaju se dvije osnovne struje. *Prva*, politička i okrenuta siromašnima, predstavljala je obnovu ljevice, s izmijenjenim nazivom *nova ljevica* (*New Left*), koja izražava buntovničke ideje. Ta obnova je ubrzo prerasla u rađanje anarhističkog pokreta. *Pokret*, kako ga nazivaju, isticao je samo nedostatke američke demokratije. On izražava buntovničke ideje. Ti pobunjenici, koji su bez jasnog poimanja stvari, odbacuju

²⁰ Internet-adresa: http://Wikipedia.hr.org/wiki/New_Age

²¹ *Novo doba* ili „New Age“ u središte pažnje stavlja ekološki pokret, povratak od antropocentrizma ka biocentrizmu: na mjesto njegovog transcendentnog Boga Oca dolazi imanentna Božica Majka (Gea), čija energija struji kroz sve što postoji. Pominje se i Isus Krist/Hrist kao solarni Logos ili Kosmički Krist/Hrist: oličenje ljudskosti koju valja izgrađivati i kojoj idemo u susret. (*Opći religijski leksikon*, n.dj., str. 633-634.).

društvene nejednakosti, rat u Vijetnamu, politički sistem i univerzitet, protiv su svakog oblika vlasti, a protesti su njihovo omiljeno sredstvo akcije. U početku umjerena i reformistička, *nova ljevica* ubrzo postaje ubijedena da potresi, koji se u njeno doba dešavaju u svijetu, potvrđuju kako je Zapadni svijet, zajedno s kapitalizmom zahvaljujući kome je nastao, osuđen na propast, kao i cjelokupno industrijsko društvo.

Druga struja je struja hipika, nastala nešto kasnije, i orijentirana je na lični izraz pojedinca. Kao i njihovi drugovi, i hipici su se bunili protiv američkog društva, ali njihova kritika je usmjerena ne toliko na političke probleme koliko na način života srednje društvene klase. Ti mladi ljudi duge kose, koji su odabrali da ostanu po strani od društva, žele da, kroz alternativni stil koji stvaraju, svoj bolji život učine sadržajnijim i bore se prvenstveno za same sebe, bilo pojedinačno ili u zajednicama. Najuočljiviji elementi tog stila, čija je osnova rok, jesu seksualna i *psihodelična revolucija*.²² Hipi-pokret je, ubrzo, napustio velike gradove, da bi se raširio u unutrašnjosti. Iz njega je u 70-tim godinama nastao *baba-cools*.

Ljudi se okreću budućnosti. Mnogi predviđaju suše, epidemije, ratove oružjem za masovno uništenje i porast nasilja u društvu. Predviđanja budućnosti uvijek su upitna. Krajem devedesetih svima se činilo da smo na putu prema utopijskom dugotrajnom procvatu. Sad se spotičemo na putu potpunog poniženja čovjeka i otuđenja. Mnogi osporavaju kontrakulturu, jer u njoj vide samo loše stvari. Pa ipak, ona ostavlja svog traga i reflektira se na društvo. Šta su željeli mladi Pariza nego da budu uključeni u ekonomiju i društveni život, da ne zavise od roditelja. Pobune, protesti, štrajkovi se smiruju povećanjem plaća radnika, ili većim socijalnim izdvajanjem. Tako se problemi rješavaju kratkoročno.

U pokušaju da potpuno negira staru kulturu, kontrakultura rado zanemaruje i njene vrijednosti koje nisu osporive - obrazovanje i umjetničke dosege. Sve je ovo pogodovalo Americi da proglasi čitavu kontrakulturu bandom huligana, narkomana i

²² Psihodelična revolucija se svodi na jednostavan silogizam: promijeni preovlađujući oblik svijesti i promijenićeš svijet. Uživanje droge *eh opere operato* mijenja preovlađujući oblik svijesti. Dakle univerzalno rasprostrani upotrebu droge i promijenićeš svijet. (Radomir D. Đorđević, *Leksikon potkultura*, n.dj., str. 319.).

skitnica. Intelektualci su stali na njihovu stranu u kritici rata u Vijetnamu, ali ni oni ni radnička klasa nisu bili spremni podržati ih u negaciji tehnokratije. Sve ovo, ali i izrazita dobna određenost pripadnika, koji su morali *odrasti*, te nagla komercijalizacija svega što je pokret predstavljao - kao što su bili organizirani turistički posjeti naseljima hipija - bili su uzroci krajnjem porazu pokreta. Kontrakultura je pokušala odbaciti stari način života da bi živjela neki ljudskiji i prostodušniji život, ali, jednostavno, nije bila ni brojčano ni intelektualno toliko jaka da ponudi ozbiljnu alternativu dominantnom načinu života.

Kroz cijelu povijest čovječanstva naša je vrsta nalazila odgovore na postavljena pitanja u djelovanju hrabrih i kreativnih pojedinaca i kultura, koji zajednički održavaju i snaže kontrakulturalni duh autonomije, diobe i posebnosti. Međutim, dolaze i nove generacije, koje imaju svoj stil i traže bolje mjesto u društvu.

Pokret hipika

To je omladinski pokret nastao u Sjedinjenim Američkim Državama 1960-ih godina, koji se bunio protiv američkog potrošačkog društva, u cilju stvaranja novog, boljeg i pravednijeg društva zasnovanog na miru i ljubavi. Pokret je dobio naziv *hipici*, od engleske riječi *hippie*, što znači *opsjednut*. Prethodili su im *bitnici*.²³ Oni propovijedaju ne samo političku revoluciju već i unutrašnju revoluciju svakog pojedinca. Početkom 1960-ih u Hejt Ešburiju, dijelu San Franciska, grada koji je postao kolijevka novog

²³ Smatra se da su pedesete godine prošlog stoljeća praotac kontrakture šezdesetih i sedamdesetih godina. Termin *bitnici* (*Beats*) dvosmislen je i može da označava, s jedne strane, istrošenost i beznade običaja i vrijednosti konformističkog i materijalističkog društva, a, s druge strane, proglas o duhovnoj osnovi njihovog nekonformizma. Novelist Džek Keruak (J. Kerouac) kaže da je riječ skraćena od „*beatific*“ - blaženi. Bitnici su prezirali bogatstvo i pogodnosti koje ono donosi, neinhibirani u seksu i ispoljavanjima osećaja, spontani i nedisciplinirani u stvaralačkom izražavanju, antiintelektualni, mistični, ushićeni, oduševljeni religijama Istoka, posebno ženom, modernim „cool“ džezom, iskustvima izmijenjenih stanja svijesti upotrebom narkotika. Novelist Keruak i pjesnik Alen Ginzberg (A. Ginsberg) bili su njihovi glavni glasnogovornici. Životni stil i orijentacija jasno su naznačeni naslovima njihovih najpoznatijih dijela (Keruakov *On the road* i *The Dhaima Butns* i Ginzbergov *Howl* i *Sun-flower Sutra*). Suština pokreta se ne može odbaciti kao kulturno zastranjivanje ili prolazna mladalačka moda, jer je uobličio istinsko odbacivanje vrijednosti institucionalne kulture.

pokreta, okupljali su se bitnici. Oko njihovih književno-pjesničkih društava okupljali su se studenti, a zatim i drugi znatiželjnici i istomišljenici, protivnici nametnutih društvenih normi. Bili su pobornici hedonističkog načina života²⁴ i drugačijih stanja svijesti. Nazivani su *frikovima* (eng. *freak* – čudak). Obični ljudi ih smatraju nemoralnim, lijenim i prljavim, ali ima i onih koji u svemu tome vide romantični povratak u djetinjstvo i bijeg od civilizacije. Tu su se sretali stari boemi i bitnici koji su obožavali alkohol, i tinejdžeri koji su uživali nove opijume. Na globalnoj političkoj sceni aktualno je bilo zaoštavanje blokovske podjele svijeta, hladni rat, trka u naoružavanju, kubanska kriza, Berlinski zid, rasplamsavanje rata u Vijetnamu, istraživanje svemira...

Sredinom šezdesetih godina, pod utjecajem pjesnika bit-generacije,²⁵ u Kaliforniji se pojavila nova, hipi-kultura. Veliko okupljanje (Human Be-In) održano je u januaru 1967. godine u Golden-gejt parku u San Francisku. Na letku koji je najavljivao skup pisalo je da će se: "...sjedinenje ljubavi i aktivizma... konačno dogoditi kad se politički aktivisti s Berklija i hipi-zajednica ... sastanu na ovom plemenskom skupu". Među okupljenim su bili Grateful Dead, Jefferson Airplane, Big Brothers... Za veoma kratko vrijeme hipici su prešli put od *podkulturne grupacije* do kontrakulture koja je ozbiljno uzdrmala dominantne društvene vrijednosti. Uglavnom je to bila omladina srednje klase, koja se odricala svojih građanskih privilegija i udobnosti i otišla da živi na ulici, a to je značilo - u komuni, na granici zakona. Hipici odbacuju

²⁴ Hedonizam (grč. *hēdonē*, užitak) je etički nauk koji ističe ugodu-osjećaj zadovoljstva kao najveće dobro. On smatra da taj osjećaj upravlja našim životom i da sve što mislimo i činimo je usmjereno prema osjećaju ugone. Užitak se smatra vrhovnim dobrom i ciljem ljudskog djelovanja.

²⁵ Jack Kerouac u romanu *Na cesti* iskazuje autentični i originalni izraz inspiriran vlastitom pričom o vječnom autsajderu koji traži svoje mjesto u životu. Opisao je njegovo sedmogodišnje krstarenje zemljom u društvu s Nealom Cassadyjem, strastvenim momkom koji je iznad svega volio život, sada i ovdje. Za beat-generaciju („beat-Generation“), Kerouac je neka vrsta duhovnog vođe, a ovaj roman manifest generacije. Otudjenje, izgubljenost, nezadovoljstvo, želja za buntom i potreba za slobodom, karakteristike su tog literarnog pokreta beat-generacije. (Kerouac Jack, „Na cesti“, Biblioteka Best, Zagreb, 1997.) U novoj generaciji, koja je na američku scenu stupila u konzervativnim godinama nakon Drugog svjetskog rata, pjesnik Allen Ginsberg podstaknuo je generaciju „hipstera anđeoskih lica“ na kulturnu pobunu, a on sam postao kulturnom osovinom svjetskog književnog, kulturnog i političkog pokreta poznatog pod imenom beat-generacija.

osnovne poluge na kojima počiva savremeno i moderno industrijsko društvo, a posebno “američki način života”. Materijalnim vrijednostima potrošačkog društva suprotstavljali su “vrijednosti bića”. Zbog nenaklonog stava prema industriji, kao i zbog naklonosti koju su gajili prema prirodi, hipici su prozvani *djecom cvijeća*.²⁶

Hipi-pokret se brzo proširio Amerikom, Evropom i drugim dijelovima svijeta. Meditativni duh Istoka je suprotstavljen racionalističkoj filozofiji Zapada. Putovanja u Indiju, Nepal i Tibet su postala uobičajen put duhovnog prosvjetljenja. Duhovna interesiranja hipika često su uključivala zen-budizam,²⁷ šamanizam i kršćanski misticizam.²⁸ Hipici su, poput Indijanaca, pored imena pod kojim su rođeni, imali običaj davanja novog imena, koje je značilo ono što oni stvarno jesu, ili žele da postanu. Građansku porodicu zamjenjivali su plemenom. Tadašnje dnevne novine koristile su pogrdne izraze za pripadnike hipi-pokreta: lijeni,

²⁶ Najpoznatiji boemski kvart u Los Angelesu je bio Venice, dok se u San Francisku nalazio “kvart snova”, Hejt Ešburi, a to je centar hipi-pokreta. Hipici su se u taj kvart masovno naseljavali i živjeli tako da ih je 1969. godine bilo preko 100.000. Bili su to uglavnom bjegunci od kuće. U San Francisku se nalazio i Golden-gejt park, mjesto okupljanja i svakodnevnog boravljenja hipika iz tog grada i šire okoline. U Njujorku su hipici voljeli Ist Vildiz.

²⁷ Zen - japanski budistički pokret koji se razvio iz kineske škole *č’an* u 13. stoljeću. Osnovna je karakteristika učenje da je *prosvjetljenje* spontan, trenutni događaj, potpuno nezavisan od pojmova, tehnika ili obreda. Zen teži skladnom življenju i služi se svjetovnim umijećima kao što je spravljanje čaja i lijepo pisanje, kako bi se spontano razvile sposobnosti. Zen (japanski *zen*, kineski *č’an* – meditacija, meditativno zadubljenje) jedna je od škola kineskog Mahajana budizma, koja je na Zapadu postala poznata pod svojim japanskim imenom. Riječ *zen*, pored toga što označava ime škole, označava i svrhu njenih nastojanja, pa se tako često upotrebljava u značenju probuđenja, konačne istine, ili prave prirode. *Zen-budizam* se ne smatra samo školom meditacije, već školom koja čuva i prenosi živu mudrost koju je Buda, probuđeni, dosegnuo sjedeći u meditaciji pod drvetom prosvjetljenja, odnosno pod smokvom.

²⁸ Kršćanski/hrišćanski *misticizam* je nastojanje da se dosegne spoznaja o Bogu i sjedinjenje s Njim direktno i iskustveno. Mistik se odriče svojih osjetila i slika koje one nude o Bogu tražeći, a ne lutajući lošim putem. Često ovakav tip molitve vodi do nenormalnih psihičkih stanja, koja kulminiraju ekstazom koja se posvećuje onaj čas kada se savršeno sjedini s Bogom. Pojedinci koji dosegnu ovakvo stanje ispoljavaju ličnu samospoznaju i postaju potpuno slobodna i jedinstvena ljudska bića. Naglašeni osjećaj za mistiku vodi do velike ljubavi prema Bogu. Kršćanski misticizam je skoro izumrli idejni sistem. Često se govori o lošem utjecaju joge na kršćanski život i duhovnost u Evropi, što je rezultat istočnjačkog misticizma i meditacije, nove prakse uvedene na Zapadu.

prljavi, drogirani, dugokosi, promiskuitetni... Postojale su glavne struje u hipi-pokretu: prva, čije je glavno obilježje politički aktivizam i politička revolucija, i druga, koja se više okreće drogama, duhovnosti, misticizmu i unutrašnjoj revoluciji.

Hipici vjeruju da će ljubav promijeniti cijeli svijet i dovesti do mira. Za njih je **ljubav** posebna vrsta moći, a simbolizira je cvijet. Često su na policijsku brutalnost oni uzvraćali cvijećem. U hipi-ideologiji, pitanje ljubavi nije samo pitanje seksualnih sloboda i ljudskih prava nego i slavlje života, ljudske topline, oslobađanje od tabua, poštovanje drugih i njihove volje, preispitivanje patrijarhata... "Ljubav i mir su univerzalne teme, vara se onaj ko misli da su ostale u 60-im!", rekao je John Lennon. Hipi-pokret je nerazdvojno povezan sa rok-muzikom, koja predstavlja izraz nezadovoljstva i nade za nove generacije koje hoće da žive na drugačiji način. Muzičari koji su obilježili hipi-pokret su Beatlesi, Doorsi, Kridensi, Grateful Dead, Jefferson Airplane, Pink Floyd, Country Joe i The Fish, Bob Dilan, Iron Butterfly, Rolling Stones, Frek Zapa i Jimmie Hendrix.

Za hipi-pokret vezana je upotreba opojnih droga, prvenstveno LSD-a i marihuane.²⁹ Pod utjecajem LSD-a nastaje psihodelični rok, "muzika unutrašnjeg putovanja". Masovno uzimanje droge kod hipika ima svoju filozofsku dimenziju, jer se u hipi-kulturi i drogama pridavalo "sveto mjesto". Oko uzimanja droga su se razvili čitavi rituali, poput ritualnog pušenja, esid-partija, zajedničkog *psihodeličnog putovanja*³⁰ uz muziku, i mističnih putovanja (eng. *trip*) pod djelovanjem LSD-a. Neka svoja psihička iskustava je Odloz Haksi upečatljivo opisao u svojim knjigama.

Osnovni izraz hipi-identiteta je bio duga kosa, divlja, razbarušena i lepršava, koja je predstavljala njihovu pobunu, slobodu i povratak prirodi. Za njih je kratka kosa bila oznaka građanskog mentaliteta, dokaz rada za vojsku ili policiju. Odjeća se

²⁹ Marihuana: liči na finije ili grublje izrezan duhan, miris podsjeća na sušeno sijeno, a gorenjem se oslobađa jaki miris zapaljenog suhog lišća. Dobija se preradom lišća i cvijeta (rezanje, sušenje, mljevenje) ženskih biljaka konoplje: *cannabis sativa*, *canabis indica*, *canabis ruderalis*. Kanabis je jednogodišnja dvodomna biljka (muška i ženska), u obliku grma visokog jedan do dva metra. (Ova droga ima preko 200 uličnih imena u cijelom svijetu: trava, gandža, vutra, džoint...). Medicinski je dokazano da opasno šteti zdravlju.

³⁰ Psihodelično iskustvo za pristalice kontrakulture znači duhovno traganje koje svjedoči o krizi svetosti.

sastojala od teksas-farmerki, cvjetnih košulja, kožnih sandala, dijelova vojnih uniformi, mnoštva šarenih detalja, bedževa, perli i raznih ličnih ukrasa. Svojim odijevanjem su odudarali od uobičajene i standardne nošnje. Nakit su pravili od prirodnih materijala: drveta, gline, vune, šarenih kamenčića. Nihov nakit je imao estetski značaj. Refleksije ovog stila, naročito nakita i odijevanja, možemo još uvijek susresti u BiH. Karakteristična odjeća je služila ukidanju rodne razlike, jer su momci i djevojke nosili farmerke i dugu kosu. Hipici su izgledom govorili da su djeca, a ne muškarci ili žene.

Život hipika je bio ispunjen nizom različitih svetkovina, zabava, parada, koncerata i raznih drugih dešavanja. Njihove proslave se razlikuju od građanskih proslava jer se ne vezuju ni za kakave tradicionalno važne datume (Dan nezavisnosti, Božić ili Uskrs, Bajram), a nemaju stroga pravila i propise koji se moraju poštovati. U hipi-svetkovinama element igre ima presudnu ulogu i svako ima prostora za slobodno, spontano ponašanje i kreativno ispoljavanje. Pored svakodnevnih svetkovina, najpoznatije masovne hipi-manifestacije su Vudstok i Ostrvo Vajt. Ni jedna dotadašnja generacija nije tako naglo, spontano, brzo i superiorno otkrila i oslobodila svoju seksualnost. Od tada, ljudsko tijelo više nije bilo tabu, na sve strane su se mogli videti goli ljudi koji se slobodno kreću. Čak im je seks na otvorenom postao uobičajena pojava!

Nakon Vudstok-festivala 1969. godine, na kome je bilo oko pola miliona ljudi i koji je predstavljao vrhunac, došlo je do zamora i postepenog gašenja hipi-pokreta. Mnogi ljudi su bili umorni od takvog načina života, neki su se vratili svojim porodicama, posvetili porodičnom životu, neki su postali uspješni politički aktivisti, a drugi su postali teroristi i otišli u *underground*. Mnogi su se priključili vjerskim sektama, a ima i onih koji su ogrezli u drogu i kriminal. Najekstremniji primjer ove vrste je bivši hipik, masovni ubica Manson. Hipi-pokret početkom 1970-ih ubrzo napušta velike gradove, da bi se proširio u unutrašnjosti. Još uvijek postoje neke seoske hipi-komune u SAD i Evropi. Mnogi teoretičari se slažu da je bitan uzrok brze propast hipi-pokreta odsustvo alternativnih ekonomskih modela koji bi pokretu omogućili samoodrživost i nezavisnost takvog stila života i protesta protiv dominantne kulture.

Stvaralaštvo je širok pojam i široko područje, koje zahtijeva od stvaralaca određena žrtvovanja. A u takvom načinu života

opijati se alkoholom ili drogirati velik je izazov, dok zabrane u takvim situacijama često postaju stimulativnije od samih opojnih sredstava. Mišljenje nekih autora jeste da se kao posebno jasan primjer za egzibicionizam i iskustvo novoga, a time i konzumiranje različitih stimulativnih droga, u proteklom stoljeću pokazao ili ispoljio svijet muzike. Kao primjer navedeno je razdoblje psihodeličnoga roka iz druge polovine šezdesetih godina, kada su vodeći rok-autori toga vremena naslovima i sadržajem svojih pjesama gotovo neskriveno agitirali u korist narkotika, dok je sama psihodelična muzika predstavljala usmjerenje rok-scene koja je pokušavala stvoriti muziku koja bi svojim intenzitetom i izražajnošću pokušala dosegnuti učinke psihostimulativnih sredstava.³¹ Međutim, konačan rezultat toga razdoblja, uz desetke antologijskih ostvarenja što su bitno izmijenili historiju i estetiku rok-muzike, na hiljade je hemijski induciranih ljudskih olupina i upropaštenih života.

Gledajući tokom historije, možemo zaključiti - nisu svi uživaoci psihostimulativnih sredstava (npr. alkohola i raznih vrsta droge) nužno stvorili vrijedna umjetnička ostvarenja, jer su često postajali i njihove žrtve. Ne postoji droga koja će od čovjeka napraviti umjetnika ako on to već nije, ako to već ne posjeduje u sebi.

Pank-pokret

Subkultura, alternativna kultura, omladinski muzički pokret i kultura mladih zasnovana na međudjeystvu kulturoloških elemenata različitih od elemenata popularne kulture i ostalih subkultura, zove se pank (eng. *Punk*).

To je omladinski muzički pokret nastao sredinom 70-ih godina 20. stoljeća u Engleskoj, koji je doživio svoj internacionalni uspjeh, naročito u Americi. To je još jedan interesantan društveni pokret. Inače, društveni pokreti ili grupe ljudi koji imaju iste životne stilove snažni su faktori promjena u društvu.³² On posjeduje sopstvenu reprezentativnu muziku, ideologiju, stil oblačenja, vizuelni identitet, igru, film i književnost. To su uglavnom mladi ljudi drugačijeg mišljenja, kojim je zajednički duh

³¹ *Sredstva* koja nas podstiču na akciju ili stimulansi, djeluju tako da podstiču ... To je *psihodelična* muzika, ne sviđa se svima. Zato se kaže: U biti, il' će ti se svidjeti, ...

³² Entoni Gidens, n.dj., str.27.

suprotan vladajućoj klasi i opredjeljenje nepriznavanje kanona. Nakon što je isplivao na površinu u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama, pank se proširio po cijelom svijetu, te imao brz i buran razvoj. Čini ga spoj odabranih, manjih subkultura, od kojih svaka ističe svoj jedinstven spoj raznih kulturoloških elemenata panka. Nekoliko subkultura razvilo se iz panka i dobilo svoj prepoznatljiv izgled, kao što su: gotik, grand i emo. Pank ima jedinstven odnos sa drugim alternativnim kulturama, popularnom i dominantnom kulturom. Sačinjen je od skupa više manjih, različitih subkultura i izražava se na različite načine. Nisu svi elementi panka dio svih pankerskih subkultura, ali su za većinu uobičajeni.

Muzika je najvažniji dio panka. Većina pank-muzike spada u specifičan stil rok-muzike, mada neki pank-bendovi koriste elemente drugih muzičkih pravaca i stilova. Različiti pravci panka međusobno se razlikuju po stilu muzike, ali im je zajedničko da su pjesme kratke i sa jednostavnim aranžmanima. Većina pank-pjesama sastoji se od četiri akorda i rijetko traje do tri minute, a neke samo 90 sekundi. Tipičan pank-bend uključuje bubnjeve, jednu ili dvije električne gitare, bas i vokal. Teški bubnjevi, gitare sa moćnim akordima, pjevanje kroz nos, vrištanje ili duboki glas, uz minimalnu produkciju, čine tipične pank-pjesme. Tekstovi pjesama se bave nezaposlenošću, dosadom i ostalim dijelovima surove realnosti varljivog gradskog i urbanog života, a stil im je iskren i često poziva na sukob. Stihovi njihovih pjesama sadrže političke stavove, otvoreno prozivaju autoritete, ili pjevaju o ljubavi i seksu na neromantičan način.

Subkultura je skup normi, vrijednosti i obrazaca ponašanja što razlikuje grupu ljudi od ostalih članova društva. Kad grupa ljudi, svjesno ili nesvjesno, svojom voljom ili bez nje, uspostavi vlastiti, "kulturni otok", djelujući na način koji ih razlikuje od drugih i daje im osjećaj grupnog identiteta, kada se to posebno odnosi, na mišljenja i ponašanja koja se prenose na nove članove, takve društvene grupe nazivamo subkulturom. One su, ustvari, varijacije unutar dominantne kulture, prilagođavanje vladajućih vrijednosti i normi.

Slobodni gradić Kristijanija

U okviru kontrakulture još uvijek se održava interesantan, neobičan i poseban grad. Zovu ga Kristijanija, a poznata je i kao Slobodni grad. Kristijanija ima svoju zastavu narandžaste boje, na

kojoj su tri kruga žute boje. To je autonomna zajednica sa preko 900 stanovnika, koja zauzima 34 hektara u blizini Kopenhagena, glavnog grada Danske.³³ Nastala je 1971. godine kada je grupa hipika skvotirala³⁴ napuštenu vojnu bazu u neposrednoj blizini Kopenhagena. Proglasili su je slobodnim gradom i alternativnim društvom. U Proglasu Kristijanije se, između ostalog, kaže: "Cilj Kristijanije je da stvori samoupravno društvo u kome će svaka individua sebe smatrati odgovornom za dobrobit čitave zajednice. Naša zajednica je stvorena da bude ekonomski samoodrživa i naše namjere su da istrajemo u našem ubjeđenju da psihička i fizička bijeda mogu biti izbjegnute." Naziv Kristijanija se pominje i u ostalim nordijskim državama.³⁵

Stanovnici Kristijanije su razvili svoja pravila, potpuno nezavisna od danske vlade. Pravila zabranjuju krađu, oružje, pancire, i teške droge, kao što su heroin i kokain. Korištenje automobila su zabranili. Mještani uglavnom voze bicikla, jer su im automobili zabranjeni.

Ova enklava je dobro poznata ljubiteljima alternativnog načina života iz cijele Skandinavije. Mnogi je nazivaju posljednjim utočištem hipika u Evropi. Kristijanija je za kratko vrijeme postala glavna turistička atrakcija u Kopenhagenu. Ovaj grad ima svoje zakone i pravila, čak ima sopstvenu valutu, *loen*, koja se mijenja otprilike 7,7 za jedan euro. Tom valutom se može mijenjati u svim radnjama u Kristijaniji, ili kupiti hašiš. Upotreba i prodaja teških droga na području Kristijanije je strogo zabranjena, i povlači izbacivanje, karantin i batine. Isto važi i za oružje. U tom mjestu vlada tolerancija, mir i ljubav među ljudima. Smatra se da su Kristijanisti provjereni borci protiv nacizma, kapitalizma, i raznih oblika koje kapitalizam sa sobom donosi, kao što je globalizacija. Mještani su u političkom smislu blago, skoro neznatno, orijentirani

³³ Bila jednom, u kraljevstvu Danska, jedna kasarna. Zvala se Kristijanija. Vojska je napustila kasarnu, a mjesto je ostalo prazno. Ovaj lijepi posjed, okružen ogradom, bio je prazan i neiskorišten. U ljeto 1971. godine historija mijenja tok. Hipici i *skateri* su se dočepali posjeda, i tu se naselilo oko 1500 osoba. Tako je nastala, ili rođena, Autonomna komuna Kristijanija.

³⁴ *Skvotiranje* je zaposjedanje prostora bez dozvole vlasnika. Najčešće se zaposjedaju dugo vremena prazni i zapušteni prostori, koji su u javnom vlasništvu.

³⁵ Švedski kralj Gustav Vasa pobjegao je ispred Danaca na skijama 1520. godine. Zato postoji poznata tradicionalna utrka skijaša – „Vasa-utrka“ na 90 kilometara. Prvo takmičenje održano je u trčanju i spustu u norveškom gradu *Kristijanija* (Oslo), gdje je 1875. godine osnovan prvi ski-klub.

u lijevo. Stanovnici Kristijanije se trude da njihovo mjesto bude jedna od rijetkih oaza mira i tolerancije koje postoje u ovom materijalnom i nemoralnom svijetu. Ljudi koji se tu okupljaju ne gledaju na vjeru, naciju, rasu ili etničku pripadnost. Ljudi koji tu žive obdareni su sposobnostima umjetničkog izraza, neopterećenim i slobodnim pristupom životu. Veoma su obazrivi prema prirodi.³⁶

Danske vlasti su pokušavale više puta iseliti ili deložirati skvotere. Jedno vrijeme je, čak, bajkerska banda bila preuzela kontrolu nad mjestom. Poslije dugogodišnjih rasprava, danska vlada je odustala od prijetnji da će iseliti hipike koji su se tamo bespravno naselili i priznala postojanje Kristijanije kao društvenog eksperimenta. U posljednje vrijeme se ponovo javljaju problemi sa novom, desničarskom vladom, koja pokušava da sprovede danske zakone na teritoriji Kristijanije.

Novi plan za Kristijaniju naišao je na veliko protivljenje ljevičarskih partija, aktivista iz mnogih organizacija za zaštitu ljudskih prava, i umjetnika. Prema najavljenom zakonu, Kristijanijom će ubuduće upravljati nov, nezavisan komitet, postavljen od strane vlasti. Portparol policije u Kopenhagenu izjavio je da u Kristijaniji više neće biti dozvoljena legalna prodaja narkotika. Nekoliko desetina starih i dotrajalih stambenih objekata bit će srušeno, a na njihovom mjestu izgradit će se novih 300 kuća. Stanovnici Kristijanije ubuduće će morati da plaćaju fiksnu novčanu nadoknadu za gas i električnu energiju, koju su ranije koristili besplatno.

Hašiš je, po njihovim pravilima, dozvoljen i prodavan je javno, na štandovima u glavnoj ulici. Kristijanija nema naoružane organe vlasti, pa su se javili problemi sa prodavcima teških droga, koji su zloupotrebljavali autonomiju. Policija je do sada u nekoliko navrata pokušavala izvesti racije u Slobodnom gradu Kristijanija, ali se to završavalo velikim protestima i nemirima u kojima su korišteni molotovljevi kokteli i kamenice. Šef policije, koji je predvodio do sada jedinu uspješnu raciju na Kristijaniju, tvrdi da organi reda i mira nemaju namjeru da ostanu stalno prisutni u tom kvartu: „Mi nismo okupacione snage. Uhapšeni su samo oni koji su se bavili trgovinom drogom i njima će se suditi. Ostali mogu da budu mirni, jer ne želimo nove sukobe.“ Jedini problem na koji su se vlada i policija mogli zakačiti bila je otvorena trgovina hašišom i

³⁶ Više o tome na internet-adresi: <http://www.christiania.org/>

marihuanom. Sada su štandovi uklonjeni i trgovina više nije javna i očigledna, već se to obavlja diskretnije i sa više pažnje.

Neki tvrde da problem sa Kristijanijom prije svega potječe iz prenaseljenosti Kopenhagena i rasta cijena zemljišta: „Kristijanija se nalazi na pet minuta brodom od centra Kopenhagena, a to je primarno građevinsko zemljište. Vlada samo djeluje po logici privatnog zemljišta. Svi koji žive na skupom zemljištu, to moraju da plate.“ Stanovnici Kristijanije naglašavaju da je upravo to i glavni problem, jer je profit iznad ljudi.³⁷

Od 1994. godine stanovnici plaćaju vodu, struju, gas, odnošenje smeća i slično. Kada su vlasti 2002. godine zatražile da prodaja hašiša bude manje vidljiva, štandovi su prekriveni vojnim kamuflažnim mrežama. U sklopu velike policijske racije vlasti su srušile štandove 4. januara 2004. godine. Jedan od najbolje ukrašenih štandova završio je u Danskom narodnom muzeju i ostao je kao dio postavke. Međutim, u obračunu bandi oko trgovine drogom ubijen je jedan mladić, 24. aprila 2005. godine. Ovo ubistvo je šokiralo miroljubive stanovnike i donijelo je mnoge nedoumice oko buduće strategije opstanka zajednice kao “kulturnog otoka”.

Danska vlada je 2004. godine donijela zakon koji ukida ovakve kolektive i sada tretira tih 900 članova kao individue. Početkom 2005. godine uslijedila je serija protesta povodom tog zakona. Suština problema je što je koncept privatnog vlasništva nespojiv sa pravilima zadružne svojine koja vlada u Kristijaniji. Danska policija je upala u Kristijaniju sa oko 200 specijalaca i uslijedilo je jedno od najvećih masovnih hapšenja u danskoj historiji. Uhapšeno je preko sto ljudi. Većina njih su optuženi da nisu izvršavali policijska naređenja, dok su neki optuženi za nasilje protiv policije.³⁸

U januaru 2006. godine vlada je predložila da Kristijanija postane legalna općina i da se izgradi još 400 novih stanova. Stanovnicima koji sada plaćaju 250 DKK (40 dolara) mjesečno bit će dozvoljeno da ostanu, ali da plaćaju normalne rente. Kristijanija je odbila ovaj prijedlog, ne želeći da se slobodni grad pretvori u još jedno kopenhagensko predgrađe. Međutim, Kopenhagen problema

³⁷ Internet-adresa: <http://sr.wikipedia.org/wiki/Kontrakultura>

³⁸ Ljubitelji ovog stila života kažu: „Kristijanija nikad neće pasti“, a to kaže i njihova himna: „Ne možete nas ubiti, mi smo dio vas, ne možete ubiti nas a da ne ubijete dio sebe.“

sa omladinom i dalje ima. Tako je danska policija upotrijebila suzavac kako bi onemogućila mladiće i djevojke da se ponovo okupe u jednoj napuštanju zgradi i da feštaju. Nekoliko hiljada ljudi pokušalo je provaliti u stambeni objekt koji već duže vremena koriste kao okupljalište, ali ih je policija u tome spriječila. Uhapšeno je više od 300 mladića i djevojaka.³⁹

I u drugim savremenim velikim gradovima u svijetu, mnoge subkulturne zajednice žive jedna pored druge. U Londonu i Njujorku žive: Pakistanci, Kinezi, Italijani, Indijci, Grci, Japanci... Tu imaju svoje subkulture kao „kulturne otoke“.

Zaključak

Nastanak, uspon, brže ili sporije nestajanje društvenih pokreta s historijske scene jedno je od važnih obilježja dvadesetog stoljeća. Društveni i politički život savremenog svijeta teško je zamisliti bez postojanja i djelovanja raznih društvenih pokreta, koji često imaju konstruktivnu ulogu razvoju i društvenim promjenama.

Kontrakultura je skup vrijednosti, normi, obrazaca ponašanja, te, općenito, životni stil neke grupe koja je u potpunom raskoraku i protivrječju s kulturom šire društvene zajednice. Kontrakultura je rezultat neslaganja sa zvaničnom kulturom. Ona je suprotnost važećem kulturnom obrascu, kritika sistema i važećih vrijednosti. To je bunt, izraz i izliv nezadovoljstva stanjem u društvu. Ovaj pokret je nastao u Sjedinjenim Američkim Državama, i proširio se preko svijeta. On nosi u sebi nečeg dobrog, ali i lošeg. Dobro je što se protestira zbog problema u društvu, ratova, nuklearnih proba, zaštite čovjekove okoline. Loše je što taj pokret prate legalno konzumiranje droga i pretjerane seksualne slobode.

Pokret nije opstao zbog nedostatka ekonomskih programa, slabe organizacije i nedostatka podrške relevantnih faktora u društvu. Ovakvi pokreti nisu se izdefinirali i uobličili u potpune društvene pokrete koji bi se suprotstavili postojećim nepravdama. Nedostaje im organizacije, propagande... Iz našeg ugla gledano, ima poklapanja sa modernim dobom, jer se ljudi podstiču da krenu van okvira tradicionalnih vrijednosti i da svoj život žive aktivno i promišljeno.

³⁹ *Policija štiti napuštenu zgradu*, „Dnevni avaz“, Sarajevo, 8. 10. 2007., str. 80.

Subkultura i kontrakultura će i dalje postojati. Razlike i problemi trebaju se rješavati na miran, demokratski način, dijalogom i kompromisom, uz uvažavanje kulturnih razlika. Te kulturne razlike valja uvažavati i prihvatiti kao bogatstvo i prednost. Subkulturne i kontrakulturne grupe, koje odbacuju preovlađujuće vrijednosti i norme društva, mogu promijeniti poglede koji pokazuju alternative dominantnoj kulturi.

LITERATURA

- Abrams, Philip, McCulloch, Andrew, *Muškarci, žene i komune*, „Kultura“, časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku, Beograd, 1982., br. 59, 120-143.
- Adam, Franko, *Esej o komunama*, „Kultura“, Beograd, 1982., 59, 111-119.
- Atajić, Ramo, *Sociologija*, Ured za međunarodno pravo i prijevode Zenica, 1996.
- Božilović, D. Radomir, *Leksikon potkultura*, (Prvo izdanje), „ZOGRAF“, Niš, 2002.
- Božilović, Nikola, *Kontrakultura i hipi pokret*, godišnjak za sociologiju, Niš, 2005.
- Brejk, Majkl, *Bitnici i hipici*, Hipici, Panpublik, Beograd, 1988.
- Dorfles, Gillo, *Kič- antologija lošeg ukusa*, Golden marketing, Zagreb, 1997.
- Drakulić, Slobodan, *Historijski značaj kontrakulture*, „Kultura“, Beograd, 1982., 59, 90-98.
- Drakulić, Slobodan, *Kultura i kontrakultura*, „Kultura“, 1985., 68/69, 163-168.
- Fisk, Džon, *Popularna kultura*, Clio, Beograd, 2001.
- Fočo, Salih, *Sociologija*, „Svjetlost“, Sarajevo, 1998.
- Frankl, George, *Biznis i seks*, Oklobdžija, „Kultura“, Beograd, 1982., 59, 144-148.
- Garma, Romeo, *Hipici - između utopije i anarhije*, (Autor Ruff Desperado), Nedjelja, 25. veljača 2007.
- Gidens, Entoni, *Sociologija*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2005.
- Gronow, Jukka, *Sociologija ukusa*, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, 2000.
- Haralambos, Michael i Heald, Robin, *Uvod u sociologiju*, Zagreb, 1989.
- Haralambos, Michael i Holborn, Martin, *Sociologija: teme i perspektive*, Golden marketing, Zagreb, 2002.
- Hauser, Arnold, *Sociologija umjetnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.

- Hebdige, Dick, *Podkultura: značenje stila*, „Kultura“, Beograd, 1982, 56, 184-191.
- Ilić, Miloš, *Sociologija kulture i umjetnosti*, Naučna knjiga, Beograd, 1970.
- Kale, Eduard, *Uvod u znanost o kulturi*, Školska knjiga, Zagreb, 1988.
- Kerouac, Jack, *Na cesti*, Biblioteka Best, Zagreb, 1997.
- Leksikon temeljnih pojmova politike*, “Školska knjiga”, Zagreb, 1990.
- Lerner, Michael, *Anarhizam i američka kontrakultura*, „Kultura“, Beograd, 1982., 59, 149-173.
- Mesihović, Nijaz, *Teorijske osnove savremene sociologije*, (četvrto izdanje), Ekonomski fakultet u Sarajevu, 2005.
- Opći religijski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2002.
- Petrović, Sreten, *Estetika i sociologija: uvod u savremenu sociologiju umetnosti*, Posebno izd. časopisa “Ideje“, Beograd, 1975.
- Policija štiti napuštenu zgradu*, „Dnevni avaz“, Sarajevo, 8. 10. 2007., str. 80.
- Politička enciklopedija*, “Savremena administracija”, Beograd, 1982.
- Roszak, Theodore, *Kontrakultura*, Naprijed, Zagreb, 1978.
- Saltaga, Fuad, *Sociologija*, Pravni fakultet, Sarajevo, 1999.
- Sen-Žan-Polen Kristijana, *Kontrakultura*, Clio, Beograd, 1999.
- Van Duyne, Roel, *Prema novoj moralnoj revoluciji*, „Kultura“, Beograd, 1982., 59, 99-110.
- Žiga, Jusuf, *Uvod u sociologiju kulture*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1995.

Internet-adrese:

- <http://sh.wikipedia.org/wiki/Hipici>
- <http://sr.wikipedia.org/wiki/Potkultura>
- <http://sr.wikipedia.org/wiki/Kontrakultura>
- [http://bs.wikipedia.org/wiki/Punk muzika+Pankeri](http://bs.wikipedia.org/wiki/Punk_muzika+Pankeri)
- [http://Wikipedia.hr.org/wiki/New Age](http://Wikipedia.hr.org/wiki/New_Age)

CULTURE AND COUNTER-CULTURE

Summary

Culture and contra-culture are mutually contradictory. Culture refers to entire heritage of a social group, learned behavioral patterns, feelings, social groups, communities or society and to expressions of these patterns in material world. Culture is a complex unit consisting of three mutually connected phenomena: a) tools, techniques, and technologies, b) patterns of behavior, and c) mutual values, beliefs or rules of behavior. Material culture consists of values, norms, symbols, beliefs, customs, tradition... Material culture implies goods produced by human labor. Socialization is a process of learning and transferring culture.

When values, norms, and life style of certain social group are in total discrepancy and contradiction with the culture of a broader social community, we speak of contra-culture. Members of contra-cultural group criticize and reject many standards of the broader culture. While trying to change the culture some contra-cultures were revolutionary, but were mostly limited to rejection and withdrawal from the dominant way of life. Contra-culture is the result of discontent and disagreement with the official culture. It is a contradiction to the valid cultural pattern, a critique of the system and valid values. This is result of disagreement with general condition in a society. This movement emerged in the USA and evolved worldwide. It consisted of both good and bad elements. It is good that there were protests against aggregated and unresolved social problems, wars, nuclear tests, or for the better protection of human environment. It is bad that this movement was followed by excessive and legal consumption of drugs and sexual freedoms. The movement ran down because of the lack of economic programs, weak organization, but it left significant trace in the society.